

לא נגח בהתקף-זעם אחד כאמור]. אולם לענין חזרה, יש לנו לחוש שמא לא חזר לתמותו אלא שמחמת סיבה מסוימת לא נגח באותו יום, כגון חולשה וכדו'. ואם כן, אמנם קיימת סברת 'קירב נגיחותיו לא כל שכן' גם בהתרגלות שלילית כענין ראה שוורים ולא נגח, ולא רק בהתרגלות חיובית, אך כדי לחזור לתמות, יש לוודא שאכן אין סיבה אחת משותפת לשלש תופעות, וביום אחד חוששין לסיבה כזאת.

'נמצאת כת שלישית זוממת כולן חייבין ועל זה נאמר ועשיתם לו כאשר זמם וגו'. דקדק בתורת חיים, למה הוצרך להביא מקרא זה, זיל קרי ביה רב הוא. גם מה הכוונה בלשון המיוחדת 'ועל זה נאמר' [ולא אמר כרגיל 'שנאמר']. ופירש שמלשון הכתוב **כאשר זמם** [ולא כאשר הגיד או העיד] משמע גם באופן שלא אמר הדבר בעדותו מחייבים אותו משום מחשבתו הרעה. ובא הכתוב על כגון זה שהעידו על נגיחת תמות אבל זממו במחשבתם לעשותו מועד. [ואמנם בכ"ב (נו.) גבי שני חזקה לא הביאו מקרא זה, כי שם לפי עדותם מתחייבים ולא לפי מחשבתם].

(ע"ב) 'מאי לאו פטור משסה וחייב בעל כלב. לא, אימא פטור אף משסה'. הפני-יהושע באר שדייקו מלשון 'שיסה בו את הכלב' ולא אמרו 'שיסה בו את כלבו' שפטור והלא יש בכך חידוש יתר – אלא משמע שבאופן זה שהוא בעל הכלב – חייב. והתוצן דחה סברא זו. ומדבריו משמע שאליבא דאמת לפי הצד שבעל הכלב פטור, גם אם המשסה עצמו הוא בעל הכלב – פטור. ובספר מנחת שלמה (ח"א פט.ב; צ ד"ה ויש לדון) תמה מאד על כך, מדוע ייפטר הלא ממונו הזיק והוא גרם לכך בידים.

וצידד לומר שהפנ"י לא אמר אלא באופן שלאחר ששיסהו, שוב אין בכחו להתגבר עליו ולשומרו, אך גם באופן שכזה תמה. וצ"ע אם ניתן לבאר כך דברי הפנ"י, שאם כן בטל כל דיוקו של המקשה, שאפשר שלכן לא נקטו 'כלבו' משום שיש אופנים שחייב.

והיה נראה לפרש סברת הפנ"י שלפי הצד שבגמרא לפטור את בעל הכלב, הגם שהוא פושע בשמירת כלבו, טעמו של דבר הוא משום שהנזק מתייחס לאדם המשסה ולא לכלב, שהוא אינו אלא כגרון ביד חוצבו, ואף שהמשסה אינו אלא 'גרמא' ופטור, בכל זאת הוא 'אדם המזיק'. וכיון שכן, גם כשהוא עצמו בעל הכלב, אין לחייבו מחמת פשיעת שמירת הכלב כי אין כאן גדר 'ממון המזיק' אלא 'אדם המזיק', נמצא שסיבת החיוב היחידה היא על השיסוי, ועל זה הרי הוא 'גרמא בניזקין'. – סברא זו נלמדת מתוך דברי החו"א ב"ק ב, יא, ע"ש באורך. ואולם עדיין אין מתיישב הדבר על הלב שייפטר מהזק כלבו כשהוא עצמו המשסה. וכדברי המנחת-שלמה. וכן נקט באילת השחר, לחייב את המשסה כלבו באחר, ע"ש.

ואולם הראב"ד והרשב"א פירשו שדיוק הגמרא הוא מדקדקי 'פטור' ולא 'פטורין'. ודחו 'לא, אימא פטור אף משסה' כלומר שמא חמור לו לתנא המשסה מבעל הכלב ומשום כך השמיענו רק החידוש, וכל שכן שנשמע לפטור את בעל הכלב.

דף כה

זומה במקום שהקל על השן ועל הרגל, ברשות הרבים, החמיר בקרן, מקום שהחמיר על השן ועל הרגל, ברשות הניזק, אינו דין שנחמיר בקרן... יש להקשות הלא מה ששן ורגל פטורין ברשות הרבים, משום דאורחיה הוא (כמוש"כ הרי"ף וכו' מ מכמה סוגיות), מה שאין כן ברשות הניזק, היה לו לשמור שורו שלא יכנס לשם. אולם בקרן שאינו מצוי, אין סברא לחלק בין רשות הרבים לרשות הניזק, ואם כן, כיצד ניתן ללמוד מזה על זה?

ויש לומר, אמנם טעם הפטור ברשות הרבים משום אורחיה, אך הלא התורה לא חילקה, וחייבה נזק שלם ברשות הניזק גם באופנים שיש לו רשות להכניס שורו לשם [כמו רשות המיוחדת לזה ולזה לשוורים ולפירות דהו, שלהלכה נחשב 'בער בשדה אחר'], ואם כן ניתן ללמוד בקל וחומר, שהרי החמירה תורה לשלם נזק שלם ברשות הניזק בכל אופן, והוא הדין לקרן בקל וחומר (מרומי שדה. וע"ע במובא לעיל יד).

והגרשו"א (במנחת שלמה) אמר שבלימוד בי"ג מדות אין להתחשב בסברות וטעמים, ושפיר למדים בקל-וחומר – שכן היא המדה.

'כי לית ליה דיו היכא דמפריך ק"ו, היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו'. ואם תאמר מה סברא היא זו, וכי מי מכריחנו ללמוד לק"ו עד שאתה חייב לקיימו בכל אופן, גם בניגוד לכלל 'דיו לבא מן הדין להיות כנידון'? [מהגרשו"א בפסחים (יה סע"ב) כתב בדעת רש"י שרק אם יש יתור בכתוב אין לומר דיו, שאם נאמרנו יימצא

הכתוב מיותר שהרי אפשר ללמוד בק"ו. אך משאר ראשונים אין נראה כן. גם צ"ע במה שכתב שמוסגיתנו מוכח כן, הלא אדרבה, קרן ברשות הניזק מה יתור יש שם].
יש לומר, הלא מבואר בסוגיא שהכלל 'דיו לבא מן הדין'. נלמד מיתור הכתובים, וללא ילפותא מיוחדת לא היינו אומרים 'דיו'. הוה אומר: אין זה ענין של סברא גרידא אלא מידה היא בתורה [כלשון הגמרא 'דרשין דיו']. וכיון שכן הרי לא למדנוהו (לרבי טרפון) אלא כשאינו מבטל מדת 'קל וחומר' שניתנה תורה להדרש בה. וע"ע מש"כ בנבחים ט:

זאביה ירק ירק בפינה הלא תכלם שבעת ימים, קל וחומר לשכינה ארבעה עשר יום. שבעת ימים כדין אבלות, שהמנודה – כאבל הוא.
יש לשאול, הלא אבלות שבעה דרבנן היא? – יש מפרשים שאביה של מרים נזף בה במצרים כשהושלך משה ליאור, וטפח על ראשה ואמר לה 'היכן נבואתך', וכתוב שם ותתצב אחתו מרחוק – כמצורע שכתוב בו וישב מחוץ לאהלו **שבעת ימים** (דעת זקנים מבעלי התוספות – בהעלותך).

לפי שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה. ואם תאמר למה הזיבה אינה בטלה ברוב? ויש לומר שמדובר כגון שאותם צחצוחים ניכרים הם בעין, וכל דבר שהוא בעין – אינו בטל.
או גם, אין אומרים ביטול ברוב אלא בדבר שהיה בפני עצמו תחילה ואחר כך נתערב, אבל דבר שתחילת ביאתו לעולם מעורב אין בו דין ביטול (מרדכי חולי, סוף פרק הורוע. וע' בחדושי הגר"ר בענגיס ח"א לו, ד"ה אכן, דברי המרדכי אמורים רק בתערובת מין בשאינו מינו, כזיבה בש"ז).
ויש אומרים שהזיבה ושכבת זרע נחשבים 'מין במינו' שאינו חוצץ (כן כתב הרמב"ן בנדה כב: והרשב"א תמה על כך).

– סברת רבי אליעזר, הגם שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה אעפ"כ טהור, כיון שהזיבה מעורבת בש"ז ואינה בעין. וכן מבואר במסכת נדה (כב.) שכיון שמעורבת אין דינה כזיבה גמורה (עפ"י תוס' שם ד"ה לפי ע"ש ובתורא"ש. והרשב"א כאן כתב שר"א לית ליה 'א"א בלא צחצוחי זיבה'. ויש לפרש דבריו לומר שהם בטלים בתוכה).
ואף למש"כ המרדכי לעיל, לא מסתבר שר"א חולק על אותו כלל ולשיטתו הזיבה בטלה ברוב – שהרי המרדכי הוכיח יסודו גם מדין 'במה שרקקה דם'.

(ע"ב) 'מפץ במת מנין...' – המדובר על מפץ של גמי ושיפה שאינו בכלל 'עור' ו'בגד' ו'כלי עץ' המוזכרים בטומאת מת. ואפשר שמדובר גם על מפץ העשוי מעץ ואין לו בית קיבול, המיוחד למדרס, שלא שמענוהו בפרשת טומאת מת (עפ"י תוס' ועוד. וראה רש"י ותוס' שבת פד.).
ומכאן הכלל (סוכה כ. ועוד) 'כל המטמא מדרס – מטמא טמא מת'. כלומר גם פשוטי כלים וכדומה שאינם חשובים כלי שימוש לקבלת טומאה, אם הם מהוים תשמיש למדרס, יש להם תורת כלי. וממילא מטמאים הם גם בשאר טומאות [קל-וחומר מפכים קטנים] (עפ"י קהלות יעקב טהרות סו"י ו, ע"ש).

ע"ע בענין זה בחדושי הגר"ח הלוי הל' מטמאי משכב ומושב. ועוד בענין מפץ במת, בבאור שיטת הראשונים – ע' חזון איש כלים ה, כג, יח; חדושי הגרא"ל מאל"ן ח"ב ע; קהלות יעקב שבת מה; אגרות משה יו"ד ח"א קכא; בית ישי קלו.

זמה פכין קטנים שטהורים בזב מטמא במת... הראב"ד והרשב"א הביאו מהגאונים לפרש [דלא כפרש"י] שהלימוד הוא מפכים קטנים שאינם ראויים לישיבה שהם טהורים מטומאת משכב [שגם אם ייחדו לכך – אין זה כלום] וטמאים במת, קל וחומר למפץ שמטמא מדרס, דין הוא שיטמא במת.
ונראה שרש"י נמנע מלפרש כן, שמה שפכים קטנים אינם טמאים במשכב אין זו קולא בדינם אלא מפני שאינם משכב במציאות והרי הם טמאים במגעו. וי"ל שסברת הגאונים היא ש'משכב הזב' היא טומאה עצמית ומקור טומאה, ולא משום קבלת טומאה מהזב (ע' חדושי הגרא"ל ח"ב לט), וא"כ מה שבכלים קטנים אין קיימת טומאה זו, זה גופא נתן להם קולא, גם אם הטעם הוא מפני חסרון מציאות.

אמר רבא: אמר קרא וכבסתם בגדיכם ביום השביעי – כל טמאות שאם מטמאין במת לא יהו פחותין משבעה. דרשו כן מיתור ביום השביעי וטהרתם – אין טהרה במת פחות משבעה (ראב"ד, רשב"א).

יש מפרשים [דלא כהתוס'] שעתה הגמרא חוזרת בה מהתירוץ הקודם, אלא לעולם למדים מפץ במת בקל-וחומר מזב. ושאלנו מדוע אין אומרים 'דיו' – גזרת הכתוב היא שכל טומאות שבמת לא יהיו

העידוהו שנים בנגיחה) ראשונה ושנים בשניה ושנים בשלישית – הרי כאן שלש עדות (שאם בטלה האחת – לא בטלו השתים (רש"י); לענין שלש אחים, ואחד מן השוק מצטרף עמהם לכל עדות. תוס'). והן עדות אחת להזמה; נמצאת כת ראשונה וזממת – הרי כאן שתי עדיות, והוא פטור (מנוק שלם) והם פטורים (על נגיחה שלישית משום ועשיתם לו כאשר זמם – שאין העדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם). נמצאת כת שניה וזממת – הרי כאן עדות אחת והוא פטור והם פטורים. נמצאת כת שלישית וזממת – כולם חייבים (לשלם בין כולם חצי נזק של העדאת השלישית, והכת האחרונה לבדה משלמת חצי נזק של צד תמות. רש"י).

אם לא הוזמו רק הכת השלישית – היא משלמת לבדה נזק שלם (עפ"י ים של שלמה; מנח"ש). והעמידו בגמרא באופן שידעו אלו מאלו, כגון שרמזו רמיוות ביניהן [רמיוות ניכרות וידועות, כגון גשן והעידו ואנו נעיד אחריכם. ויתכן אפילו בסתם רמיוות. ערשב"א וש"ר], או שבאו רצופים (רב אשי), או שאין מכירים את השור – שאי אפשר להם להיפטר בטענה לא באנו לחייבו אלא חצי נזק (והואיל ושור תם משלם מגופו, אם אינם מכירים אותו – פטור, שיכול לומר אבד השור או מדובר כשאבד. תוס'. וערשב"א שאפילו אומר שלא אבד, אין משלם עפ"י עצמו. וע' מנח"ש), ומוכח הדבר שלייעדו בשקר באו.

א. לפרש"י, אם ננקוט 'ליעודי גברא' וצריכה כל כת להעיד ביום נפרד, קודם הנגיחה הבאה, אי אפשר להעמיד דין זה. ולפתוס' וראב"ד אפשר להעמיד כגון שבאו כל הכתות בכל שלשת הימים. וכן כשאינם מכירים השור – באים להעיד כדי שלכשיועד ויוכר ישלם נזק שלם.

ב. אם אין מכירים את השור ולא זיהוהו לבסוף שהוא זה שנגח שלש פעמים – כתב הראב"ד (עפ"י ר"ח) והרי"ד והמאירי (כאן ולהלן מא.). שאינו נעשה מועד אעפ"י שהאדם הועד שלש פעמים ונתחייב לשמור בקרו – שצריך העדאה גם כלפי השור המסויים. אלא מדובר בגמרא שלבסוף הכירוהו. ובתוס' נראה שנעשה מועד אליבא דרבי אחא (בב"ב צג). וכן משמע ברמב"ם (עדות כא, ח), שחייב גם אם לא הכירוהו לבסוף.

ג. אין העדים משלמים עד שיגח פעם רביעית (כן דעת הרשב"א). והתוס' צדדו לומר שחייבים מיד לפי אומד פחיתת דמיו בכך שנעשה לדבריהם מועד.

(לענין תשלומי העדים על נגיחה חמישית וששית – ע' מנח"ש סע"א).

נא. המשסה כלבו של חברו, ונשכו הכלב – האם בעל הכלב חייב על שלא שמר כלבו?

אמר רבא, אם תמצי לומר המשסה כלבו של חברו בחברו – חייב בעל הכלב על שלא שמר. שיסהו הוא בעצמו (כלומר שנשך הכלב את המשסה) – פטור. מה טעם, כל המשנה ובא אחר ושינה בו פטור. וכן אדם שחבל בשור וכתוצאה מכך חבל בו בחזרה – בעל השור פטור ואין מנכים לאדם בחיובו כלום (פסקי הרי"ד לג ועוד ראשונים שם). ואין כן דעת הרי"ז (פ"ג ו, ב).

דפים כד – כה

נב. שור תם שהזיק ברשות הניזק – כמה משלם בעליו?

שור תם שנגח, נגף, נשך, רביץ, בעט ברשות הניזק – רבי טרפון אומר: נזק שלם [קל וחומר משן ורגל הפטורים ברשות הרבים חייבים ברשות הניזק נזק שלם, קרן שברה"ר חצי נזק אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק נזק שלם]. וחכמים אומרים: חצי נזק. [דיו לבא מן הדין להיות כנידון – מה ברשות הרבים חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק].

- א. הלכה כחכמים (רמב"ם א, ז; הו"מ שפ"ט, י). ומקצת חכמים פוסקים כרבי טרפון ואין דבריהם נראים (מאירי).
- ב. גם לרבי טרפון שמשלם נזק משלם, אינו משלם אלא מגופו – שעל זה מועיל ה'דין', משא"כ לענין נזק שלם אין לומר 'דין' שאם כן ייפרך הקל-וחומר (גמרא יח:).
 וכתבו אחרונים שגם לדעת האומר פלגא נזקא קנסא, ברשות הניזק לרבי טרפון – ממון הוא (פנ"י; מנח"ש – ופירש הטעם, שבחצר הניזק צריך לשמור אף מדבר משונה. והרש"ש נסתפק בדבר).
 ונראה שאם שמר שמירה פחותה [שלהלכה בתם חייב ובמועד פטור] – ישלם רק חצי נזק, שהרי גם ברגל פטור בכגון זה (מנחת שלמה).

דף כה

נג. 'דין לבא מן הדין להיות כנידון' – מה מקורו של כלל זה? האם הוא מוסכם?

- 'דין לבא מן הדין להיות כנידון' למדו בתורת כהנים מן הכתוב במרים ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים וגו'. והרי נסגרה מרים שבעה ואין אומרים קל וחומר לשכינה ארבעה עשר יום, אלא דין לבא מן הדין להיות כנידון.
- כנזכר, חכמים אומרים 'דין' גם כשנפרך על ידי כך הקל-וחומר [כגון במרים שכתוב בה תסגר שבעת ימים ונמצא שלא בא הק"ו ללמדנו כלום. וכן בקרן ושו-ורגל]. ורבי טרפון אומר 'דין' ובלבד שיועיל הקל-וחומר לענין מה [על כן לא אמר 'דין' בקרן לחצי נזק, כי אז ייבטל הקל-וחומר לגמרי. ובמרים, סובר רבי טרפון שהק"ו בא להסגר שבעה, והכתוב תסגר שבעת ימים בא ללמדנו לדרוש דין].
- א. רצו בגמרא להוכיח שישנם תנאים שאין דורשים 'דין' אפילו כשאין נפרך הקל-וחומר, אבל למסקנא נדחו כל הראיות ואין מי שסובר כן (עפ"י תוס').
- ב. 'דין' שייך רק כשהחומר שבנידון הוא מעין החומר שאנו באים להביא מן הדין, או יש לנו להשוותם, אבל אם באנו ללמוד חומר אחר שאינו בנידון, ודאי ניתן ללמוד, שכך היא צורת כל 'קל וחומר', ללמוד 'חומר' שאינו קיים ב'קל' (עפ"י תוס' ועוד).
- ג. מבואר במשנה (כמו שפירש הנמו"י) שלעולם אומרים 'דין' [עכ"פ לחכמים] על אחד ממרכיבי הקל-וחומר, הן כלפי סוף הדין [כגון כשבאים ללמוד קרן ברשות הניזק מקרן ברה"ר], הן כלפי תחילת הדין [כגון כשהלימוד הוא קרן משן-ורגל].
- ד. אין לומר 'דין' באופן שיימצא דין חריג שלא מצינו כיוצא בו [כגון שיטמא הקרי של זב במגע ובמשא אבל לא לטמא בגדים]. ומכל מקום יתכן ע"י 'דין' [לרבי טרפון] להיות צירוף של שני דינים שלא מצאנום יחד [כגון נזק שלם שמשלם מגופו] (עפ"י תוס').
- ה. קל-וחומר הבא לגלות פירוש המושג שבכתוב ולא דין חדש – אין אומרים בו 'דין' (עתוס' קדושין י: בשם ר"ש מקוצי; יש"ש יבמות פ"ח כא).
- ו. להלכה אנו נוקטים כחכמים הדורשים 'דין' גם כשנפרך הקל-וחומר (נמוקי יוסף; רא"ש פ"א דקדושין ה).
- ורש"י (בפסחים יח: ובסוטה כט.) כתב דקיימא לן דלא אמרינן דין היכא דמפרך קל וחומר. [והמאירי כתב שבמקצת מקומות מצינו שאנו משתמשים בדרך זו של רבי טרפון. ואולי יש לפרש עפ"י ד השער-המלך (אישות א,ב מרשב"א. והוא לפנינו בתורא"ש סוטה כט.) שאם יש קצת חידוש

בקל-וחומר גם אחר שנפרך – אומרים דיו. ורק כשאין שום חידוש אין אומרים דיו [אף להכמים]. ועל כן בקרי של זב אין אומרים דיו].
ע"ע שושנת העמקים [לבעל הפמ"ג] א, ובספרו גינת ורדים מט.

נד. א. שכבת זרע של זב, מנין שהיא מטמאת? ובמה היא מטמאת?

ב. מפץ בטומאת מת, מנין שמטמא? ובאיזו דרגת טומאה?

א. שכבת זרע של זב מטמאת. התנא בברייתא למד זאת בקל-וחומר מרוקו; ומה טהור (- רוק) בטהור – טמא בטמא (- רוקו של זב, ככתוב), טמא בטהור (- שכבת זרע היוצאת מן הטהור) אינו דין שיהא טמא בטמא. תנא זה סובר שמטמא הן במגע הן במשא, כרוק. [ואין אומרים 'דיו' לטמא במגע בלבד, כשכבת זרע של טהור – שאם כן ייפרך הק"ו, כי טומאת מגע מפורשת בקרי ואין צריך קרא]. וכן דייקו מהמשנה בכלים, שלמד שכבת זרעו של זב מרוקו לטמא אף במשא.

טומאה זו היא בכל שבעה [ואף לאחר מכן, עד שיטבול. עפ"י מנח"ש. והעיר על לשון התוס' ולא רק ביום ראיית הזוב. ומטמא אדם לטמא בגדים (עפ"י תוס').
ואילו במשנה בנוזר נחלקו תנאים בדבר; רבי אליעזר אומר מטמא במגע ואין מטמא במשא. ורבי יהושע אומר אף מטמא במשא, שאי אפשר בלא צחצוחי זיבה.

הראב"ד כתב שלפי הטעם שא"א בלא צחצוחי זיבה – ראיית קרי של זב סותרת (יום אחד. ע' נדה כב:), אך לפי הטעם הראשון – אינה סותרת, כרוק.

ויש שכתבו דנפקא מינה בכגון טיפה ראשונה היוצאת מחמת קושי, או בתוך שבעה נקיים (ע' מאירי ור"ח). אך יש שהוכיחו שאף בימי ספרו חוששים לצחצוחי זיבה (רשב"א. ובמנח"ש תמה כיצד חוששים לצחצוחי זיבה לאחר שעבר זמן רב ונעלמה זיבתו. ודוחק לומר דוקא כסופר מיד סמוך לראייתו. ובהמשך כתב בדעת הרמב"ם לענין מי רגלים שא"א בלא צחצוחי זיבה, שנתנו לו דין מעינות עד שיטבול. ושמא אף כאן נאמר דמדורבנן לא חילקו בין סמוך לזיבה למופלג).

הרמב"ם (מטמאי משכב ומושב א, יד) נקט כרבי יהושע. ובמאירי משמע שאנו נוקטים כפי התנא שלמד בקל וחומר מרוקו.

ב. בברייתא למדו טומאת מפץ במת בקל-וחומר מפכים קטנים (רש"י: של חרס, שפיהם צר) שטהורים בזב (מפני שאינם ראויים להכנסת אצבעו פנימה, ואין כלי חרס מיטמא אלא מתוכו) וטמאים במת, מפץ שמטמא בזב (שהרי ראוי למשכבו) אינו דין שיטמא במת.

יש מפרשים שהלימוד הוא מפכים קטנים של עץ הטהורים במשכב הזב.

ופירשו בגמרא שהתנא למד מפץ בטומאת שרץ בקל-וחומר מפכים קטנים, ומשרץ למד למת בגזרה שוה (בגד ועור). אבל מת ממפץ הזב אין ללמוד לטמא שבעה, שאומרים 'דיו' לטמא טומאת ערב בלבד, כדין משכב ומושב הזב. ואולם בגזרה שוה משרץ למדים טומאת שבעה אפילו לדעת האומר 'דון מינה ומינה', שנאמר וכבסתם בגדכם ביום השביעי – כל טומאות (המפורשות, כגון זה הנלמד בג"ש. תוס') שאתם מטמאים במת – לא יהו פחותים משבעה].

א. כן פירשו התוס'. ויש מפרשים שלמסקנא למדים מת ישירות מזב בקל-וחומר כפשט לשון הברייתא. וגילה הכתוב שכל טומאות שבמת – שבעה (מובא בראב"ד ועוד).

ב. דין זה אמור הן במפץ של שיפה ושל גמי הן בשל עץ [אלא שבשל שיפה וגמי אין להם טהרה במקוה, לדעת ר"ת. וכן נקט המאירי. וע' מנחת חינוך קס, יג].

והוא הדין לשאר פשוטי כלי עץ המיוחדים לשיבה – נלמדים בקל-והומר מזב לטמא במת. וכמו ששנינו (בנדה מט.) כל המתטמא מדרס מתטמא טמא מת (עפ"י תוס', ראב"ד ועוד). ובתורא"ש (שבת עו.) כתב שאפילו אינם מיוחדים לשיבה, כיון שראויים לכך טמאים, קל והומר מפכים קטנים.

ג. מבואר בסוגיא שהמפץ מטמא בשרץ בקל-והומר, כאמור. והוא הדין בשאר טומאות (ערש"י סוכה כ. נדה מט. ועמהרש"א שבת פד שאינו מטמא [עכ"פ מדאורייתא] אלא מת ושרץ בלבד הבאים בקל והומר. וערש"ש סוכה כ.)

והרמב"ם (כלים א, כג, א, מקוואות א, ד) כתב שטומאת מפץ בשאר טומאות מלבד מדרס – מדבריהם.

דיני טומאת כלי חרס בוב – ע' בשבת פד.

דף כו

נה. א. האם יש תשלומי כופר בשאר נזיקין מלבד בקרן?
 ב. מה דין התשלומין באדם המזיק, במזיד ובשוגג?

א. נסתפקו בגמרא האם יש תשלומי כופר ברגל, כגון שדרסה על גבי תינוק בחצר הנזיק. והסיקו לשמוע מהברייתא שיש כופר ברגל.

אדם שהרג – אינו משלם כופר (אם פפר יושת על יו. בין כשדינו במיתה בין בשוגג וכד'. ערש"י ותוס').
 א. ישנה דעה הפוטרת 'רגל' מכופר (רבא אליבא דתנא דברייתא להלן מא. ע"ש ברשב"א. וכן פירש הרמב"ן במלחמות ספ"ד בדעת רבה – לפי שאין השור במיתה בלא כוונה). ואולם להלכה חייב (רמב"ם י, ט י ג; ר"ח; ר"ד וריא"ז להלן מ: והרי"ד שם הביא מפסקות הגאונים לפטור ברביעה שאין כוונתה להזיק, ומשמע שם שה"ה ברגל).

ואין חיוב כופר ברגל אלא בחצר הנזיק (רי"ד וריא"ז מ: וכ"מ בריא"ז פ"ד ה"ג יד. ויש לדקדק בלשון המאירי מד שלאחר שלש פעמים יתכן לחייב אף ברשות הרבים. ושם דוקא באופן שיש בו שינוי, ואינה תולדה של שן לגמרי. ע"ש).

ב. הוא הדין לשון של חיה שדרכה בכך – דינו כרגל, אבל בור ואש ממועטים מעליו כמו אדם (תוס'). ויש מחלקים בין שן לרגל שבשן פטור(ע' מאירי מ: וע"ש בתו"ח).
 ג. דעת הראב"ד – דלא כהרמב"ם (י, ג) והתוס' וכמשמעות פרש"י וש"ר – שאין חיוב כופר ברגל אלא לאחר שלש פעמים, כבקרן.
 ע"ע לעיל ט-י.

ב. אדם מועד לעולם בין שוגג בין מזיד [בין באונס בין ברצון. כן הגרסה בסנהדרין עב], בין ער בין ישן (פצע תחת פצע – לרבות חיוב על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. חוקיה).

א. באונס גמור – מחלוקת הראשונים אם חייב לשלם (רמב"ן ב"מ פב: מ"מ חובל ו, א בדעת הרמב"ם, ועוד. וכן נראית דעת הראב"ד בחדושי כה סע"ב כט. אך משמע שם שבכחו יתכן שפטור באונס גמור) אם לאו (תוס' ורא"ש כו: ובכ"מ; רשב"א ונמו"י. וכן הביא הרמ"א תכא, ד מרבנו ירוחם בכל אונס גדול בדומה לישן שהניחו אצלו כלים). יש אומרים שאף גניבה בשומר [לאפוקי אבידה] נחשבת 'אונס גמור' (תוס' ורא"ש שם; או"ז. וכן נקט רש"ל). ויש חולקים (ע"ש בשיטמ"ק). ובגמרא להלן מבואר שנפל ברוח שאינה מצויה – אין זה אונס גמור.